

*Психолого-педагогічний
супровід у процесі навчання
молодших школярів у концепції
Державного стандарту*

Школа — це життєвий простір дитини, тут вона не готується до життя, а живе. І тому вся діяльність навчального закладу має бути побудованою таким чином, аби сприяти становленню особистості дитини, ґрунтуючись на ідеї самовартісності дитинства.

Важливість успішного навчання для дитини цього віку не викликає сумніву. У початковій школі навчання є провідною діяльністю дітей. Результати, які одержують діти, дуже часто сприймаються ними як оцінка особистості в цілому. Успішне навчання формує позитивну самооцінку та впевненість. В.О. Сухомлинський писав: „Треба мати на увазі деякі підводні камені педагогічного процесу навчання. Воно просякнуте постійною перевіркою, контролем, щогодинним порівнянням одного учня з успіхами іншого. За усім цим криється небезпека розчарування, невпевненості у власних силах, замкнутості, озлоблення, тобто таких душевних зрушень, які призводять до огрубіння душі, втрати чуйності.”

Новий Державний стандарт вимагає зміни педагогічної освіти на психолого-педагогічну для здійснення навчання з урахуванням вікових особливостей, оптимізації навчально-виховного процесу в період адаптації та для можливості кваліфіковано підібрати індивідуальний підхід до школярів. Робота психолога стає необхідним елементом системи управління освітнім процесом школи, оскільки результати діяльності передбачають оцінку якості освіти за певними критеріями. Система психологічного супроводу розроблена з урахуванням сучасних вимог та завдань освіти і включає наступні напрямки: психологічну просвіту, діагностику, корекцію, консультування. В цей період провідною метою освіти є загальнокультурний, особистісний та пізнавальний розвиток учнів, а також розвиток та підтримка усіх суб'єктів діяльності.

Задачі, що вирішуються на різних ступенях психологічного супроводу:

1. Дошкільна освіта – забезпечення готовності до школи на підготовчих курсах, попередження дезадаптації.
2. Початкова школа – забезпечення адаптації до школи, розвиток навчальної та пізнавальної мотивації, розвиток самостійності та самоорганізації, підтримка бажання і вміння вчитися.

3. Основна школа – супровід переходу до основної школи, адаптації до нових умов навчання, допомога в розв’язанні проблем, формування життєвих навичок і компетенцій, збереження психічного здоров’я.

Таким чином, психологічний супровід сприяє розвитку суб’єктної активності, як здатності до саморозвитку, самовдосконаленню та самоосвіти.

Найважливіше завдання діяльності працівників психологічної служби в початковій школі - збереження психологічного здоров'я дітей.

Вступ дитини до школи є переломним моментом її життя: формується новий тип взаємин з іншими людьми, виникають нові форми діяльності. Школа з перших днів ставить перед майбутнім учнем низку завдань. Дитині необхідно успішно опанувати навчальну діяльність, засвоїти шкільні норми поведінки, долучитися до життя у класному колективі, пристосуватися до нових умов розумової праці та режиму. Виконання кожного з цих завдань безпосередньо пов’язане з попереднім досвідом дитини, та потребує підтримки вчителя, психолога та батьків у період адаптації до школи.

У цьому плані одним з найважливіших аспектів є формування позитивної «Я-концепції» дитини, формування позитивного ставлення до навчання. І тут дуже важливою є співпраця школи з батьками. Коли батьки маленького учня запитують: «Ти відповідав сьогодні?»; «Які оцінки одержав?»; «Тебе похвалила вчителька?», то у дитини, відповідно, формується інтерес до оцінки, похвали, а не до навчальної праці. З такою мотивацією перші невдачі у неї викличуть негативне ставлення до школи, оскільки школа не змогла задовольнити її амбіцій. Отже, першими і найголовнішими запитаннями батьків, які хочуть сформувати у дитини інтерес до навчання, мають бути: «Що ви сьогодні вчили на уроках?»; «Що ти нового дізнався?»; «Що найкраще сподобалося?»; «А що виявилось складним?» тощо. Такі бесіди поставлять на перше місце навчальну діяльність як найважливішу в школі.

Не менш важливим у роботі з молодшими школярами є врахування типу темпераменту дитини. Діти молодшого шкільного віку суттєво різняться своїми темпераментами. Відповідно до свого темпераменту дитина може бути голосною і тихою, демонстративною і зняквовілою, відкритою і закритою.

Батьки і вчителі мають усвідомлювати існування зв'язку між темпераментом дитини і її соціальним розвитком. Знання цих відмінностей дасть змогу прогнозувати можливі відхилення у поведінці дитини і виробляти адекватні засоби впливу на них.

На основі певного типу нервової системи виникає, як правило, такий темперамент, який відповідає цьому нервовому складу, а саме: сильний врівноважений рухливий тип – сангвінік; сильний врівноважений інертний тип – флегматик; сильний нерівноважений – холерик; слабкий гальмівний тип – меланхолік.

Так, у навчанні сангвінік захоплюється новим, невідомим йому. Його більше цікавить не та сторінка підручника, що вивчається на уроці, а наступна, не початок книги, а кінець, не те, як розвивалися події, а чим вони закінчилися. Він захоплюється і легше сприймає ті знання, які більш діють на уявлення, ніж на розум, які не потребують послідовної та напруженої роботи думки, посидючості та терпіння. Головний недолік сангвініка у навчанні – відсутність стійкої зосередженості та неухважності, його відволікає від розумової праці людини, випадкова згадка про якийсь випадок, що стався з ним під час канікул. Він може перервати класне читання запитанням чи недоречним сміхом. Грубе та різке насилля тут не допоможе, воно може вбити жвавість природи, проте не викличе інтересу та любові до навчання. Головна умова впливу на успішність його навчальних занять – живе, цікаве покладання. Відтак, у педагога, який любить свою справу і своїх учнів, сангвініки навчаються добре. Щоб захоплення роботою не охолонуло, йому необхідні час від часу – допомога, підтримка, схвалення. Корисно частіше звертатися до такого учня з запитаннями, щоб підтримати його увагу та зосередженість на предметі, а також для повторення якого сангвінік потребує більше ніж його товариші, які мають інакший темперамент.

Серед холериків є такі, що відзначаються глибиною, гостротою та напруженістю. Вони навчаються не за примусом, не для того, щоб догодити комусь, а через внутрішню потребу. Холерик хоче все знати – і знати досконало. Учень, що має темперамент холерика, не задовольняється підручником чи

поясненням вчителя, йому властиве критичне ставлення до вчителя, книги, шкільного порядку. Його думка, бажання втілюються у справу, якій він віддається повністю. Як же вплинути на учнів з таким темпераментом? Адже його сутність розкривається прагненням підкорити всіх оточуючих своєму авторитету. У цьому разі недоречні поступливість, замилювання, пещення, які легко можуть видатися ознаками слабкості. Тут потрібна твердість, послідовність та неодмінно, справедливість, щоб учень-холерик не тільки любив, а й поважав свого вчителя і школу. Для холерика вчителеві необхідно підкріплювати свої вимоги мотивами, доказами, адже вони не пропадуть даремно, а будуть доцільні та плідні. Похвала та схвалення, з одного боку, добре діють на холерика, підсилюють його прагнення до самовдосконалення, з іншого – ще більше розвивають у нього зарозумілість, яка йому властива, а тому вчитель чинитиме розсудливо, якщо буде бездоганно справедливим і стриманим у своїх схваленнях та похвалах, явно не виділятиме цього учня з ряду інших. Хай цей здібний та зарозумілий учень звикне задовольнятися усвідомленням, що виконав справу добре. Хай він любить справу і працю заради самої праці.

Коли вчитель здійснює диференційований підхід до учнів-меланхоліків, то він найперше має зважати на їхню швидку стомлюваність – як фізичну, так і розумову. Викликати до дошки їх краще на початку уроку. Думка меланхоліків зосереджена і глибока. Вони здатні до серйозної розумової праці, яка захоплює їх, відволікає від інших справ. Турбота вчителя має бути спрямована на те, щоб меланхолік почувався затишно у середовищі товаришів, зблизити його з добрими та розумними однокласниками, залучити до інтересів та справ класу. Саме навчання, власна розумова праця – чудовий ґрунт для зближення меланхоліка з дітьми, які швидко переконуються у його розумових здібностях, починають звертатися до нього по допомогу.

Нарешті, флегматик – його думка важка неповоротка; сприймання слабкі. Він недопитливий, не цікавиться навіть новинкою, не любить ні хвилюватися, ні замислюватися вірить, що все здійсниться саме по собі, а тому зовсім безініціативний. Проте, за повільного розуміння, слабого сприймання, байдужості до навчання, знання, що вже потрапили йому в голову, засвоює

міцно. Такого учня важко розворушити, спонукати до дії. Тут потрібна енергійна вимогливість, наполеглива та послідовна настійливість, щоб приділяти його лінощам, незібраності, проте, не сувора, а спокійна та рішуча. Треба пам'ятати, що флегматик не може мислити та працювати так само успішно та швидко, як інші, від нього треба вимагати своєчасного та задовільного виконання роботи. Засобом для спонукання до такої ретельності і може бути послідовне та наполегливе порушення того спокою, яким флегматик особливо дорожить. Часто трапляється, що дитині притаманні одночасно як прояви сангвініка, так і холерика (сангвініко-холерика) або – як сангвініка, так і флегматика (сангвініко-флегматики). Типологічні особливості сангвініка пом'якшують і врівноважують поведінку холерика, надають більшої енергійності і бадьорості флегматикові. Якщо меланхолічні задатки сполучаються з холеричними або флегматичними, то утворюється складний природний синтез, який може негативно позначитись на формуванні властивостей дитини, ускладнити її соціально-емоційний розвиток.

Якщо прийняти розвиток дитини від народження до повноліття за 100%, то ці відсотки вчені розподіляють наступним чином: на вік до трьох років припадає 45%, до шести 90%, на період навчання у загальноосвітньому закладу 10%, з них на період навчання у початковій ланці 7%. Як бачимо, з того моменту, коли дитини потрапляє до школи, виключно важлива роль в її психічному розвитку відводиться початковому ступеню освіти. Вона повинна не тільки сформувати в учнів уміння та навички, але в значній мірі розвинути пізнавальні процеси: пам'ять, увагу, мислення, мовлення, уяву. Тим більше, що між цими комплексами психічних властивостей існує глибокий та органічний взаємозв'язок: засвоєння першого базується на досягнутому розвитку другого, удосконалення якого, у свою чергу, відбувається у процесі оволодіння першим. Тому важливим етапом психолого-педагогічного виховання дитини є сприяння розвитку пізнавальних процесів дітей.